

VRAAG EN AANBOD VAN SPORTACCOMMODATIES

In het gemeentelijk sportbeleid nemen sportaccommodaties een (financieel) belangrijke plek in. De beleidsaandacht concentreert zich daarbij op vraagstukken gerelateerd aan de benodigde capaciteit, de gewenste beheersvormen en de tarifiering van sportaccommodaties. Nieuwkomer in het beleid is de aandacht voor de sportieve mogelijkheden van de openbare ruimte. Met dit laatste spelen gemeenten in op veranderingen in het sportgedrag van de bevolking. Dit veranderende sportgedrag van de bevolking is ook de reden dat gemeenten meer en meer behoeferamingen laten uitvoeren om zicht te houden op de behoefte aan gemeentelijke sportaccommodaties.

Door: **Remco Hoekman (Mulier Instituut)**

In dit artikel zoom ik in op trends en ontwikkelingen in het sportgedrag en meer specifiek het accommodatiegebruik. Van daaruit leg ik de verbinding met de behoefte aan sportaccommodaties voor nu en in de toekomst. Daarbij grijp ik terug op bestaande kengetallen (en de houdbaarheid daarvan) en de ervaringen die het Mulier Instituut op dit thema heeft opgedaan bij diverse behoeferamingen voor sportaccommodaties bij individuele gemeenten. Om te beginnen geef ik inzicht in de ontwikkelingen in sportdeelname in de afgelopen periode, met een focus op de verenigingssport. De verenigingssport is namelijk een belangrijke indicator voor het sportaccommodatiegebruik. Het is immers naast het bewegingsonderwijs vooral de verenigingssport die plaatsheeft in gemeentelijke sportaccommodaties.

ONTWIKKELINGEN IN SPORTDEELNAME

De sportdeelname is na een lange periode van groei de afgelopen jaren gestabiliseerd. Op www.sportdeelname.nl valt af te lezen dat 53% van de Nederlanders wekelijks sport, 70% maandelijks sport en 31% lid is van een sportvereniging. Waar het de verenigingssport betreft,

werd in het verleden vaak geroepen dat deze de dominante positie niet vast kon houden en dat de beoefening van sport in verenigingsverband flink zou afnemen. Niets bleek minder waar, want de verenigingssport is al vele jaren relatief stabiel. Wel geldt dat de groei in sportdeelname, die de laatste decennia heeft plaatsgevonden, vooral gerelateerd is aan de beoefening van fitness, fietsen, wandelen en hardlopen. Sporten die buiten verenigingsverband plaatsvinden. Hiermee heeft de verenigingssport weliswaar aan marktaandeel verloren, maar is nog altijd een vergelijkbaar deel van de bevolking lid van een sportvereniging.

Kijken we meer specifiek naar de verschillen in de ontwikkeling van de sportbonden dan constateren we dat de binnensporten veelal een daling laten zien

in het aantal lidmaatschappen, terwijl bij de buitensport een wat meer gemengd beeld naar voren komt. Tennis, honk- en softbal en korfbal laten een teruglopend ledental zien, maar het aantal leden van de andere bonden groeit nog wel. Al dient daarbij opgemerkt dat de KNVB in 2017 voor het eerst een daling rapporteerde in het aantal leden (niet in deze figuur). Deze ontwikkelingen hebben logischerwijs ook gevolgen voor het accommodatiegebruik, waarbij het laat aanzien dat het gebruik van sporthallen voor sportbeoefening afneemt, terwijl de vraag voor enkele specifieke buitensportaccommodaties toeneemt. Daarnaast is door de stijging van de beoefening van fitness een vraag naar fitnesscentra ontstaan die wordt opgevuld door commerciële aanbieders. Verder is de openbare ruimte belangrijker geworden bij de sportbeoefening, vooral gerelateerd

“DE VERENIGINGSSPORT IS EEN BELANGRIJKE INDICATOR VOOR HET SPORTACCOMMODATIEGEBRUIK”

“DE GROEI IN
SPORTDEELNAME
IS VOORAL
GERELATEERD
AAN DE
BEOEFENING VAN
FITNESS, FIETSEN,
WANDELEN EN
HARDLOPEN”

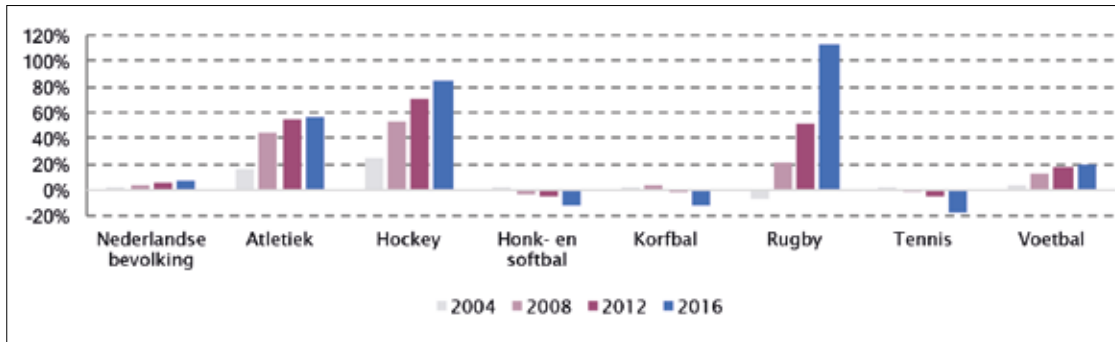
aan de groeisporten hardlopen, wandelen en fietsen. Dit zien we terug in de ontwikkeling van het accommodatiegebruik tussen 2011 en 2014. Hieruit blijkt dat de groep sporters van 25 jaar en ouder meer gebruik is gaan maken van de openbare weg. Een afname van het accommodatiegebruik constateren we bij zwembaden, waar voor alle leeftijdscategorieën sprake is van daling in het zwembadgebruik. Met de aanstaande vergrijzing voor Nederland als geheel komt het accommodatiegebruik mogelijk verder onder druk te staan. Het is vooral de jeugd die gebruik maakt van gemeentelijke sportaccommodaties, net zoals het ook de jeugd is die vooral lid is van de sportverenigingen. Met een afname van de bevolkingsaantallen in de onderste leeftijdsgroepen is het de verwachting dat de veelal gemeentelijke binnen- en buitenspor-

taccommodaties en zwembaden minder gebruikt worden in de komende jaren. Gemeenten vragen zich dan ook terecht af of het aanbod nog wel aansluit bij de (toekomstige) vraag van de bevolking.

LOKALE UITWERKING

Om lokaal goed zicht te krijgen op de huidige en toekomstige behoefte bestaan er diverse planningsnormen en draagvlakcijfers om het aanbod tegen af te zetten. Daarbij gelden voor de buitensport, binnensport, zwembaden en de sportieve openbare ruimte andere normen, methodieken en werkwijzen (zie <http://www.mulierinstituut.nl/producten/ruimte-instrument/> voor meer informatie). Om het aanbod van een gemeente in perspectief te plaatsen is het belangrijk dat aandacht is voor de eigenheid van de gemeente. Het is bekend dat in plattelandsgemeen-

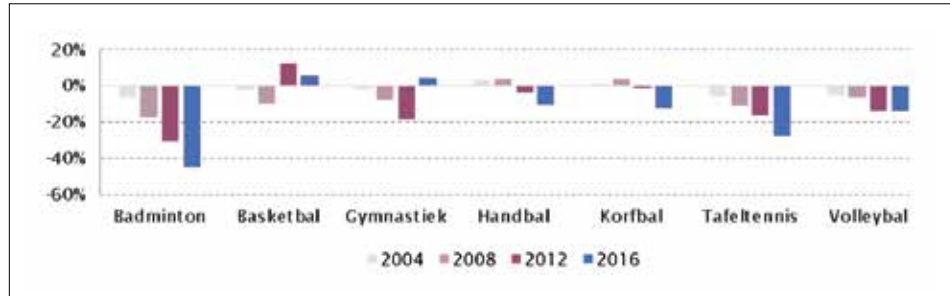

Figuur 1. Ontwikkeling ledentallen sportbonden buitensport ten opzichte van 2000.

Figuur 2. Ontwikkeling ledentallen sportbonden binnensport ten opzichte van 2000.

ten met veel kleine kernen er sprake is van veel kleinschalige accommodaties en een minder efficiënt gebruik van de ruimte, terwijl in sterk stedelijke gemeenten ruimte schaars is en zo optimaal mogelijk gebruik wordt gemaakt van de aanwezige ruimte. Zo zie je in stedelijke context meer kunstgras bij voetbalaccommodaties en is het aantal leden per veld een stuk hoger dan in plattelandsgemeenten. Ook bij binnensportaccommodaties is er nadrukkelijk verschil in het aantal zaaldelen dat aanwezig is. Dit heeft onder andere te maken met de taakstelling die gemeenten hebben in het voorzien van ruimte voor bewegingsonderwijs binnen een bepaalde afstand van de schoollocatie. In meer uitgestrekte gebieden betekent dit over het algemeen dat er meer gymzalen aanwezig zijn om ruimte te bieden voor bewegingsonderwijs, terwijl in een stedelijke context meer sprake is van clustering van gebruik. Hiermee blijft het bepalen van de behoefte, en de toekomstmogelijkheden op dit gebied, lokaal maatwerk. Daarbij geldt niet alleen het zo efficiënt mogelijk gebruik maken van de ruimte. Ook andere perspectieven, zoals het perspectief van leefbaarheid in kleine kernen, kunnen een rol spelen bij het bepalen van de behoefte aan sportaccommodaties. Zo kan het bijvoorbeeld vanuit leefbaarheid waardevol zijn om bepaalde sportaccommodaties in stand te houden,

terwijl de bezetting van deze accommodaties op basis van de bestaande normen en kengetallen eigenlijk te beperkt is.

DEMOGRAFISCHE INVLOEDEN

Om goed zicht te krijgen op het toekomstperspectief van sportaccommodaties spelen de trendmatige ontwikkelingen in de sport een rol, maar bovenal zijn de demografische ontwikkelingen van belang. Gemeenten met een grote bevolkingsgroei en instroom bij de onderste leeftijdsgroepen zien een toename in de accommodatiebehoefte, terwijl gebieden waar de krimp en vergrijzing hoogtij voert een omgekeerd beeld zien. Dit wordt geïllustreerd door figuur 3 waarin we hebben doorgerekend wat consequenties van demografische ontwikkelingen zijn voor gebruikspatronen van sportaccommodaties in de diverse VSG regio's en de bandbreedte tussen de laagst en hoogst scorende regio aangeven. Dit onderstreept eens te meer dat

gemeenten er goed aan doen om eens in de zoveel tijd het accommodatieaanbod eens kritisch tegen het licht te houden en zich daarbij afvragen of dit nog in voldoende mate aansluit bij de lokale behoefte.

OVERSCHOTTEN EN TEKORTEN

In de onderzoeken op lokaal niveau doen zich een aantal constanten voor in overschotten en tekorten van sportruimte. Over het algemeen geldt bij de buitensport dat een aantal sporten, in lijn met de landelijke ontwikkeling, lokaal een ruimteoverschot kennen. Een van deze sporten is tennis, waarvoor geldt dat de baandruk afneemt en er relatief veel banen aanwezig zijn in relatie tot het aantal leden. Gelet op de ontwikkeling van tennis in de laatste jaren is het niet de verwachting dat de ontstane capaciteitsoverschotten ingevuld worden door nieuwe leden. Eerder zie je dat gekozen wordt voor een vernieuwing van het sportaanbod door overschotten van tennisbanen te benutten voor de aanleg van padelbanen, daarmee hopende deels een nieuwe doelgroep aan te spreken. Toch is de verwachting dat de overcapaciteit bij tennis blijft. Dit is vooral een probleem van de tennisverenigingen die in de meeste gevallen zelf verantwoordelijk zijn voor

“DE OPENBARE RUIMTE IS BELANGRIJKER GEWORDEN BIJ DE SPORTBEOEFENING”

de vervanging van de banen, en bij een teruggang in het aantal gebruikers minder leden hebben waar de kosten over uitgesmeerd kunnen worden. Een andere sport die vaak een overschot aan velden laat zien is korfbal. Maar daar dient gezegd dat het vaak kleine accommodaties betreffen met kleine verenigingen. Verenigingen

gaan meer samenwerken en hier en daar worden korfbalverenigingen geclusterd.

VOETBAL: STABIEL IN RUIMTEBEHOEFTE

Bij voetbalverenigingen zijn verschillende ontwikkelingen te zien. Sommige verenigingen groeien nog altijd flink, terwijl andere verenigingen het steeds moeilijker

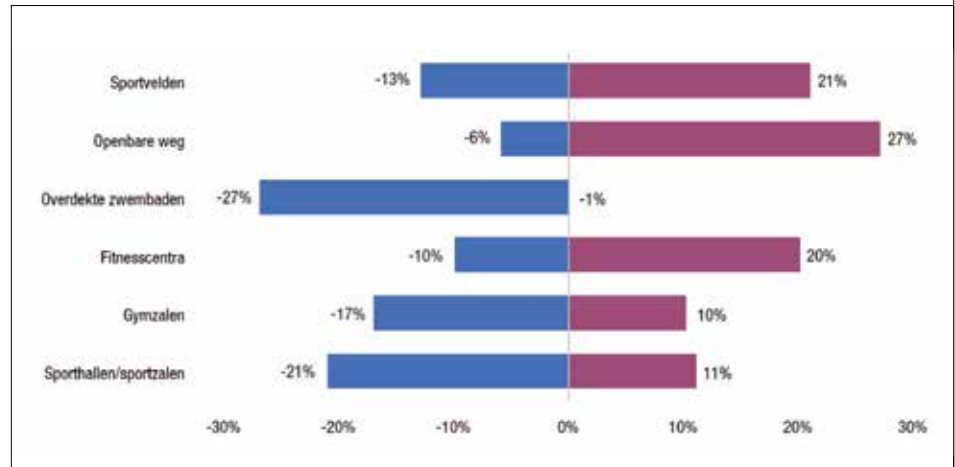
hebben om de teams compleet te krijgen. Uiteraard speelt hierbij mee waar de vereniging zich bevindt (groeigemeente, of krimpregio) en hoe de vereniging georganiseerd is en er lokaal op staat. Naar de toekomst toe zullen voetbalverenigingen vermoedelijk over de grote lijn redelijk stabiel blijven in de ruimtebehoefte. Wel is met name in stedelijke context een verschuiving zichtbaar: de grote verenigingen worden groter en de kleine verenigingen krijgen het steeds moeilijker. Het aantal voetbalverenigingen zal daar vermoedelijk worden teruggebracht in de komende jaren. Datzelfde geldt ook voor plattelandsgebieden waar diverse verenigingen elkaar opzoeken om de jeugdteams rond te krijgen en uiteindelijk ook een sportpark gaan delen of zelfs fuseren. De algemene verwachting is dat door deze verdergaan-

“GEMEENTEN VRAGEN ZICH TERECHT AF OF HET AANBOD NOG WEL AANSLUIT BIJ DE (TOEKOMSTIGE) VRAAG VAN DE BEVOLKING”

de clustering en schaalvergroting het aantal voetbalparken de komende jaren afneemt en een meer efficiënte bezetting van de voetbalparken tot stand komt. In stedelijke context leidt dit zeker her en der tot tekorten die alleen opgelost kunnen worden door flexibeler te werk te gaan in de planning van wedstrijden. Bijvoorbeeld door de teams beter te verdelen over het weekend en door de speeldagen te verlengen. Daarbij kan een voorbeeld worden genomen aan hockey. Hockey is de sport die op basis van de geldende normen de meeste tekorten ervaart en daarmee ook het meest creatief omgaat met de ruimte. De verwachting is dat de ruimtebehoefte voor hockey de komende jaren verder toeneemt, waardoor daar een duidelijk uitbreidingsvraagstuk bestaat. Voor binnensportruimte constateren we dat over het algemeen voldoende ruimte aanwezig is en dat gemeenten in grote mate voldoen aan het voorzien van ruimte voor bewegingsonderwijs binnen de gestelde afstand. Neemt niet weg dat er ook bij de binnensport knelpunten bestaan. Het gaat dan met name om het winterseizoen, als de buitensporten ook voor trainingen en wedstrijden gebruik maken van binnensportruimte, en op doordeweekse avonden tussen 19.00 en 21.00 uur wat een geliefd tijdstip is om zaalruimte te huren.

REFLECTIE

Landelijke normen en richtlijnen worden vaak toegepast bij het kritisch tegen het licht houden van het aanbod van sportvoorzieningen. Deze normen zelf zijn echter al lang niet meer getoetst aan de actualiteit. Met veranderingen in het sportgedrag en daarmee gerelateerd het

Figuur 3. Regionale verschillen in ontwikkeling accommodatiegebruik tot 2030. Bron: OBiN, 2013-2014; PBL/CBS regionale bevolkingsprognose.

“LANDELIJKE NORMEN EN RICHTLIJNEN ZIJN AL LANG NIET MEER GETOETST AAN DE ACTUALITEIT”

accommodatiegebruik, is het wenselijk om ook de normen die daaraan verbonden zijn te herijken. Met name bij de binnensportruimte komen we tot de constatering dat de normen niet meer aansluiten bij de actualiteit. De aanwezigheid van sporthallen en sportzalen komt namelijk niet overeen met de bandbreedte die hiervoor gesteld zijn in de planologische kengetallen. In de planologische kengetallen wordt gesproken van een bandbreedte van een sporthal per 15.000 tot 20.000 inwoners. In de praktijk zien we dat er een sporthal in Nederland is per 10.000 inwoners. Daarentegen geldt voor sportzalen een bandbreedte van een sportzaal per 10.000 tot 12.500 inwoners terwijl we in de praktijk vaststellen dat er slechts een sportzaal per 25.000 inwoners is. Voor de buitensport zijn de geldende richtlijnen, die zijn opgesteld door de betreffende sportbond en de VNG, opgenomen in het handboek sportaccommodaties. Ook hiervoor geldt dat de realiteit nog weleens wil afwijken van wat de normen voorschrij-

ven. Met name bij hockey zien we dat verenigingen meer teams kwijt kunnen op de velden dan de normen voorschrijven. Nagenoeg alle hockeyverenigingen kennen op basis van de normen een tekort aan hockeyvelden, maar krijgen de activiteiten wel ingepland en uitgespeeld. Dit onderstreept dat de normen weliswaar een uitgangspunt kunnen zijn bij de reflectie van gemeenten, maar dat gemeenten zich hier ook niet blind op moeten staren. Er is meer nodig om op lokaal niveau een goed inzicht te krijgen in de ruimtebehoefte en om te weten hoe dit zich naar de toekomst gaat ontwikkelen. Maar dat de gemeenten er goed aan doen om de lokale accommodatiebehoefte tegen het licht te houden is evident. Het accommodatiegebruik is aan verandering onderhevig waardoor tekorten ontstaan bij bepaalde typen sportaccommodaties terwijl de behoefte aan andere typen sportaccommodaties juist minder wordt. Lokaal maatwerk is het devies om goed grip te houden op deze ontwikkelingen.